

2. НУШ Освітня програма базової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України», Адаптаційний цикл (5–6 класи).
3. Навчальна програма інтегрованого курсу «Пізнаємо природу. Моя планета Земля» для учнів 5–6-х класів, що працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України», підготували Гавриш І. В., Гога С. С., Задорожний К. М., Калиновська Г. О.
4. Математика. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» 5–9 класи. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист N 1/11-11050 від 13.12.2019). підготували: Гавриш І. В., Доценко С. О., Горьков О. А., Скиба С. Б.
5. Половенко О.В., Ціннісні орієнтири формування ключових компетентностей у процесі реалізації освітньої програми «Інтелект України» / Олена Половенко // Науково-методичний вісник – 2021. – № 57. – С. 121-127. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://koippo.in.ua/arhiv/mvisnuk/mv_57.pdf
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/vxbx>
7. Ціннісні орієнтири сучасної української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/vxby>
8. Громадська організація «Освіта XXI століття» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.osvitaxxi.org.ua/>
9. Наказ МОН № 289 від 01.04.2022 року «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти»

НАСКРІЗНИЙ ІНТЕГРОВАННИЙ КУРС «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Валентина ТРУБІНА,

методист обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації методичних формувань комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

В умовах формування громадянської, міжкультурної та соціальної компетентності здобувачів освіти, важливим компонентом розвитку особистості й підготовки до життя є набуття практичних навичок і досвіду. Інтегрований курс «Культура добросусідства», який упроваджується у школах України вже багато років, сприяючи реалізації Концепції «Нова українська школа», Державних стандартів початкової та базової освіти, розроблений саме для набуття практичних умінь і компетентностей для життя.

«Культура добросусідства» є українським продуктом і єдиним наскрізним курсом у системі формальної освіти України, до якого концептуально закладені системний, компетентнісний, інтегрований, особистісно-діяльнісний підходи з акцентом на розвиваючий та виховний аспекти освіти.

Курс спрямований на формування та розвиток соціальної, громадянської і міжкультурної компетентностей дітей та дорослих, зниження конфліктного потенціалу в родині, закладі освіти, громаді, сприяє соціальній інклюзії вразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, представників етнічних і релігійних меншин, трудових мігрантів, людей з інвалідністю тощо.

Мета курсу «Культура добросусідства» - виховання соціально компетентних і толерантних осіб, які володіють критичним мисленням, громадян і патріотів своєї Батьківщини, які поділяють демократичні цінності й відповідально ставляться до рідного краю, громади, країни та прагнуть зберігати, розвивати і примножувати природний, економічний, і культурний потенціал України.

Завдання курсу:

- Запровадити системний підхід до проведення цілеспрямованої роботи з формування соціальної й громадянської компетентності та однієї з її складових – толерантності (у широкому сенсі, тобто етнічної, релігійної, мовної, гендерної, вікової, соціальної та ін.) не тільки у дітей, а й у їхніх батьків;

- Знизити навчальне та інформаційне навантаження на дітей за рахунок інтеграції тем та акцентувати розвивальну й виховну складову освіти;

- Формувати бачення свого місця в сьогоденні і в майбутньому рідного краю, відповідального і поважного ставлення до рідного краю як основоположного елемента виховання патріота України;

- Формувати стійкий інтерес до життя, культури, проблем регіону; установки на конструктивну діяльність, підвищення соціальної компетентності і відповідальності молоді за добробут рідного краю і країни як невід'ємної складової громадянського обов'язку;

- Формувати вміння вести діалог і переговорний процес, розв'язувати проблемні і конфліктні питання відповідно до демократичних принципів і принципів «культури миру»;

- Розвивати критичне мислення, формувати особистісну позицію; вміння продукувати нові конструктивні ідеї;

- Сприяти розвитку інтеграційних процесів у суспільстві й підвищенню рівня громадянської ідентичності;

- Забезпечити набуття знань і вмінь обстоювати свої права та формування досвіду активних соціальних дій;

- Протидіяти розвитку негативних культурних авто- і гетеростереотипів, знизити відчуття приниженості, дискримінованості, підвищити політкоректність;

- Знизити агресивність дітей, прищепити навички мирного розв'язання конфліктних ситуацій, ознайомити з елементами шкільної медіації (посередництва в розв'язанні конфліктів) і переговорним процесом;

- Розвивати навички успішної міжкультурної комунікації в дітей та їхніх батьків.

- Взаємодіяти у виховній роботі з батьками, місцевими громадами, національно-культурними товариствами, розвивати діалог у громаді та громадянську компетентність у дорослих;

- Системно займатися просвітництвом батьків, сприяти інтеграції родин мігрантів, біженців, внутрішньо переміщених осіб до місцевої спільноти, громади;

- Сформувати високий рівень адаптаційних можливостей дитини;

- Популяризувати історію та культуру різних етносів, представники яких мешкають на теренах України, а також сучасну культуру регіону;
- Формувати особистісну ефективність і культуру дозвілля;
- Сприяти формуванню екологічної свідомості й природоохоронної поведінки;
- Прищеплювати інтерес до рідної і державної мови, до вивчення мов своїх сусідів, розвивати мовну толерантність і мотивацію до оволодіння іноземними мовами;
- Дати уявлення про різноманітні релігії та конфесії, ментальні особливості сусідів, їхнє світосприймання й цінності;
- Ознайомити з історією регіону і країни через усну історію й компенсувати прогалини, що є в загальнодержавних підручниках з історії України;
- Системно проводити профорієнтаційну роботу, що спрямована на знайомство з професіями, затребуваними у регіоні або які будуть необхідні в майбутньому, зважаючи на перспективи розвитку економіки області;
- Формувати свідоме ставлення до грошей, підприємницькі вміння й ініціативу дитини.

Зміст курсу є інтегрованим. У ньому подані відомості з аксіології, ботаніки, географії, джерелознавства, екології, етики, етнології, зоології, історії, конфліктології, культурології, медіаосвіти, мистецтвознавства, мовознавства, основ здоров'я, підприємництва, політології, релігієзнавства, тайм-менеджменту, технологій, фольклористики тощо. Це дає змогу здобувачеві/здобувачці освіти побачити явища навколишнього життя в їхньому взаємозв'язку і взаємовпливі. А пріоритетність виконання виховних і розвивальних завдань через активну практичну діяльність сприяє формуванню певних навичок і моделей поведінки, насамперед спрямованих на розвиток особистості, її соціальної компетентності, прищеплення громадянської відповідальності й поваги до різноманітності.

Потенціал курсу «Культура добросусідства передбачає формування ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; математична; інформаційно-комунікаційна; навчання впродовж життя; інноваційність, ініціативність і підприємливість; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність, обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна компетентність.

Структура програм «Культура добросусідства».

Авторами курсу пропонуються Програми для Нової української школи:

- Освітня і модельна програми інтегрованого курсу «Культура добросусідства: я досліджую світ» для 1-4 класів (експериментальне впровадження з 2022 р.)

- Програми для 5-6 класів НУШ (пілотування з 2021 р., упровадження за вибором з 2022 р.);

- Програми «КД» як спецкурсу за вибором для ЗЗСО:

- Частина 1: «Я, моя сім'я і мої сусіди» (може бути використана з 1 по 5 клас і в НУШ);

- Частина 2: «Місце, де ми живемо» (з 2 по 6 клас і в НУШ);

- Частина 3: «Учимося, працюємо та відпочиваємо разом» (з 3 по 9 клас і в НУШ);

- Частина 4: «Цінуймо край – пишаймося Україною» (з 4 по 9 клас і в НУШ);

- Частина 5: «Багатоголосся нашого краю» (з 5 по 10 клас);

- Частина 6: «Подорож у минуле й майбутнє нашого краю» (з 6 по 11 клас);

- Програми «Культура добросусідства»

- Частина 7: «Палітра культур та релігій» (з 7 по 12 клас);

- Частина 8: «Гостинний край» (з 8 по 12 клас);

- Частина 9: «Процвітання в єдності» (з 9 по 12 клас);

- Частина 10: «Шляхами минулого й сьогодення» (з 10 по 12 клас);

- Частина 11: «Українська мозаїка: чудове різноманіття» (з 11 по 12 клас);

- Частина 12: «Я й наш край сьогодні і завтра»;

- Частина 13: Програма для виховних годин «Я. Ми. Країна» (з 5 по 12 клас, коледжі, ПТУ та ін.).

Програма для дорослих з відповідального батьківства і громадянської освіти «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно».

Для реалізації курсу у Новій українській школі розроблена [модельна навчальна програма «Культура добросусідства» для 5-6 класів](#), рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ від 12.0.2021 р. № 795 “Про надання грифа “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України” модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти”) для впровадження з 2022 року в розділі «Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь».

Згідно з пояснювальною запискою до модельної навчальної програми «Культура добросусідства» учитель/вчителька може самостійно коригувати кількість часу, відведеного на кожне заняття, обирати на свій розсуд види діяльності, зазначені в програмі або в навчально-методичних матеріалах, чи пропонувати власні, а також може змінювати запропоновану авторами черговість тем.

Програма для 5-6 класів логічно продовжує реалізацію завдань соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової освіти, які впроваджуються через інтегрований курс «Я досліджую світ», а також програм наскрізного інтегрованого спецкурсу «Культура добросусідства».

Наступність Програми у другому циклі базової школи (7–9 класи) може забезпечуватися за рахунок викладання програм наскрізного спецкурсу «Культура добросусідства» або програми для годин спілкування з підлітками та юнацтвом «Я. Ми. Країна» курсу «КД», схвалених до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України від 15.06.2018 № 22.1/12-Г-366.

Програма реалізує лише частину обов'язкових результатів навчання в межах соціальної і здоров'язбережувальної галузі, визначених Державним стандартом. Усі обов'язкові результати можуть бути отримані у поєднанні з модельною навчальною програмою «Здоров'я, безпека та добробут» (автори І.П. Василяшко, Н. І. Гущина, НАПН України) або з іншими затвердженими програмами предмета «Здоров'я, безпека та добробут».

Зміст модельної навчальної програми «Культура добросусідства» для 5-6 класів побудований за принципом розширення кола міжособистісної взаємодії, зокрема, у 5 класі:

<p>Розділ 1. Я дорослішаю!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Я – підліток/підлітка! • Я і мої особисті кордони. Право на самовираження. • Мої сильні сторони та професії сучасного й майбутнього. • Я і мій час. <p>Розділ 2. Я і моя родина</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сім'я, родичі, рід. • Особисті, родинні та загальнолюдські цінності. • Взаємини поколінь. 	<p>Розділ 3. Я у спільноті</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ми всі різні й цим схожі. • Як допомогти собі й іншим. • Ефективне спілкування. • Що таке конфлікт? <p>Розділ 4. Різні, але рівні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Улюблені страви. Здорове харчування. • Особливості етнічного етикету в родині однокласників і сусідів. • Європейський етикет: історія та сучасність. • Гендерні стереотипи в різних культурах.
---	---

та у 6 класі:

<p>Розділ 1. Я, моя індивідуальність і безпека</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мій приватний інформаційний простір. • Зовнішні вияви індивідуальності: одяг, зачіски, косметика. • Ресурси і потреби людини. • Моє безпечне дозвілля. Гра. • Знання і навички як ресурс власного розвитку. <p>Розділ 2. Я в спільноті</p> <ul style="list-style-type: none"> • Етикет під час релігійних свят у різних культурах. • Ефективна комунікація та співпраця. • Ненасильницьке спілкування. 	<ul style="list-style-type: none"> • Як розпізнавати конфлікти та запобігати насильницьким конфліктам. • Булінг. Кібербулінг. <p>Розділ 3. Я в громаді: діємо разом</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чим я можу допомогти іншим людям та бути корисним/корисною в громаді? • Природне середовище як ресурс. Людина, дружба до природи. • Підприємливість та ініціативність як ресурс розвитку власного добробуту і громади. • Культура та різноманіття як ресурс для розвитку громади та країни.
--	---

У процесі впровадження та реалізації модельної навчальної програми переваги надаються:

- компетентнісно орієнтованому навчанню;
- діяльнісному підходу (інтерактивні вправи, практичні роботи, дослідження, спостереження, моделювання та прогнозування, розв'язання ситуативних завдань, проектна діяльність, робота з різними джерелами інформації, використання цифрових пристроїв тощо);
- розвитку навичок самоорганізації і самонавчання;
- спільній роботі учнів з батьками, громадою (для вироблення навичок співпраці та взаємодії, дослідження традицій, історії і культури родини, громади). Цьому можуть сприяти деякі запропоновані в Програмі види навчальної діяльності, а також просвіта батьків/осіб, які їх замінюють, через нестандартне проведення батьківських зборів, зокрема за програмою

«Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно» наскрізного курсу «Культура добросусідства» (схвалена до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України N 22.1/12-Г-335 від 07.06.2019) і відповідним методичними розробками для її реалізації.

«Культура добросусідства» для 5-6 класів у 2021 році включена до типової освітньої програми для базової школи, як предмет інваріантної частини до соціальної і здоров'язбережувальної галузі ([Наказ МОН № 235 від 19.12.2021р. «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»](#)):

- курс рекомендований до викладання в обсязі **17** годин на рік:
 - 1 год. на 2 тижні упродовж навчального року (відповідно до календарно-тематичного планування);
 - або
 - 1 год. щотижня упродовж одного семестру.

• за можливості можна обрати 35 год. на рік (збільшуючи відповідно кількість годин удвічі).

Місце курсу у Типовій освітній програмі з 2022 року:

Освітня галузь	Орієнтовний перелік предметів та галузевих інтегрованих курсів	Рекомендована кількість годин на тиждень у класах				
		5	6	7	8	9
Соціальна і здоров'язбережувальна галузь	<i>Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»</i>	1	1	1,5	1	0,5
	<i>Етика / Культура добросусідства / Інші курси морального спрямування</i>	0,5	0,5	-	-	-
	<i>Підприємництво і фінансова грамотність</i>	-	-	-	0,5	1
Довідково						
Кількість навчальних годин на навчання освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна»						
рекомендована		1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
мінімальна		1	1	1	1	1
максимальна		3	3	3	3	3
Резерв навчальних годин освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна»		0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

Навчально-методичне забезпечення навчального предмета.

Комплект навчальних програм наскрізного інтегрованого курсу за вибором «Культура добросусідства».

1. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства» для 5-6 класів.
2. Методичні рекомендації щодо викладання предмета «Культура добросусідства» в 5 класах.

3. Орієнтовне календарно-тематичне планування (5 клас).

4. Орієнтовне поурочне планування (5 клас).

5. М. Араджионі, І. Унгурян, О. Козорог, Н. Лебідь, В. Потапова. Культура добросусідства. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. – Київ. / Видавничий дім «Освіта», 2022.

6. Сайт Інформаційно-дослідного центру [«Інтеграція та розвиток»](#).

Для педагогів діє сайт [«Культура добросусідства. Кіровоградська область»](#), де можна ознайомитись з інформацією про впровадження курсу в області, анонсами та пропозиціями щодо навчання педагогів з основ викладання навчального предмета «Культура добросусідства»; знайти актуальні матеріали, що сприятимуть якісній організації освітнього процесу за пропонованими програмами.

Щодо викладання курсу. Його може здійснювати будь-який учитель-предметник або психолог за умови проходження відповідного навчання. Досить зручно це буде класному керівникові(-ці), або учителю(-ці) курсу «Здоров'я. Безпека. Добробут» чи етики, або учителю(-ці) історії/громадянської освіти.

Упровадження курсу «Культура добросусідства» в освітній процес закладів освіти сприятиме розвитку в Україні громадянського суспільства, культури навчання впродовж життя; створенню цілісних освітньо-виховних осередків (заклад середньої освіти-родина-громада), візуалізації виховного потенціалу співпраці закладів загальної середньої освіти; збереженню і поширенню сімейних цінностей і традицій; розвитку міжгенераційного діалогу тощо.

У колі громади даний курс допоможе знайти відповіді на запитання щодо:

- формування довіри та розвитку, співпраці, організації якісної соціальної комунікації;

- зниження рівня конфліктного потенціалу і родин, закладах освіти, громадах;

- розробки та реалізації соціальних проєктів;

- розвитку міжрегіональної співпраці та обмінів

- розширення кола успішності, інноваційності, креативності.

Список використаних джерел:

1. Наказ МОН від 19.02.2021 р. № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/user/Desktop/602fd30bccb01131290234.pdf>

2. Культура добросусідства: Комплект програм спеціального інтегрованого курсу для закладів освіти України / [авторський склад під керівництвом М.А. Араджионі]. – К.: ТОВ «ЛітМір», 2018. – 260 с.

3. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / [редактори-укладачі: О.В. Аніщенко, М.А. Араджионі, А.І. Гусев, В.І. Попова]. -К.:ТОВ «Прометей», 2019.- 5с.: іл. –Англ., укр.

4. Культура добросусідства. Кіровоградська область. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/kd-kropyvn-21/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>

5. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Араджионі М.А., Козорог О.Г., Лебідь Н.І., Потапова В.І., Унгурян І.К.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795.